केदार शर्मा ढकालको निबन्धकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अर्न्तगत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सरस्वती सापकोटा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६८

शोध निर्देशक
बालाकृष्ण अधिकारी

केदार शर्मा ढकालको निबन्धकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अर्न्तगत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सरस्वती सापकोटा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ
२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा सरस्वती सापकोटाले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पार्नु भएको **केदार शर्मा ढकालको निबन्धकारिता** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ....
(विभागीय प्रमुख)

प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठ
(बाह्य परीक्षक) ....

बालाकृष्ण अधिकारी ....
(शोध निर्देशक)

मिति २०६८ /०३/१२

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि केदार शर्मा ढकालको निबन्धकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र सरस्वती सापकोटाले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । धेरै मिहिनेतका साथ तयार पारिएको यस शोधकार्यको संयोजन तथा अध्ययन कार्यबाट म सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष पेस गर्न सिफरिस गर्दछु ।

....
बालाकृष्ण अधिकारी
शोध निर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

मिति : २०६८ /०३ /१२

कृतज्ञता ज्ञापन

केदार शर्मा ढकालको निबन्धकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैंले आदरणीय गुरु बालाकृष्ण अधिकारीज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । वहाँले आफ्नो अमूल्य समय मलाई प्रदान गरी आवश्यक प्रेरणा, सल्लाह, सुझाव र मार्गनिर्देशनबाट नै यो शोधपत्र तयार हुन सकेको हो ।

प्रस्तुत शोध प्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्नका लागि अनुमति प्रदान गर्नु हुने तथा आवश्यक सल्लाह, सुभाव दिनु हुने आदरणीय गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यसै गरी शोधपत्र चयनमा सुझाव र सल्लाह दिनु हुने उप-प्रा.डा. गोविन्द प्रसाद शर्मा तथा शोधपत्र लेखनका क्रममा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुरलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यसै गरी अनुसन्धानको क्रममा सहयोग गर्नु हुने उप-प्राध्यापक रजनी ढकाल तथा ढकाल परिवारप्रति कृतज्ञता अर्पण गर्दछु ।

जीवनको प्रारम्भदेखि नै कर्म क्षेत्रमा अनवरत लाग्न प्रेरणा, प्रेम र परिवेश प्रदान गर्नु हुने परमपूज्य पिता विश्वेश्वर सापकोटा, माता लक्ष्मी सापकोटा तथा सासू ससुराप्रति म हार्दिक श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी उच्च शिक्षाको यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउन प्रत्येक पाइलामा मार्ग निर्देश गर्नु हुने श्रीमान सुधिर गौतम तथा छोरा सुसन र सुयश गौतमप्रति कृतज्ञ छु । यसै गरी आवश्यक सल्लाह सुझाव दिएर यहाँ ल्याई पुऱ्याउनु हुने आदरणीय दाजु भाउजू तथा भाइ वुहारी जगनाथ सापकोटा, मेघराज सापकोटा, खिमानन्द सापकोटा, शान्ति सापकोटा, मञ्जु सापकोटा दिदी भिनाजु, चेतकुमारी पौडेल, जीवनाथ पौडेलप्रति आभारी छु । शोध लेखनको क्रममा आफ्नो स्थानबाट सहयोग गर्नु हुने मित्र सुरेश शर्मा, महेन्द्र भण्डारी, कमला दङ्गाल तथा भाइ सूर्यप्रसाद पौडेललाई धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र शुद्धसँग टङ्कण गरिदिनु हुने श्री विनोद गौतमलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष सविनय पेस गर्दछु ।

शोधार्थी

सरस्वती सापकोटा

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

क्रमाङ्क : २५०

शैक्षिक सत्र : २०६४/०६५

मिति : २०६७- ०३-

विषयसूची

पेज नं.

पहिलो परिच्छेद : शोध परिचय **१-४**

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्याकथन १

१.३ शोधकार्यका उद्देश्यहरू २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधकार्यको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता ३

१.६ शोधकार्यको सीमा ३

१.७ शोधविधि ३

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ४

दोस्रो परिच्छेद : केदार शर्मा ढकालको सङ्क्षिप्त परिचय **५-१३**

२.१ विषय परिचय ५

२.१.१ जन्म, जन्मस्थान र बाल्यकाल ५

२.१.२ शिक्षादीक्षा ६

२.१.३ दाम्पत्य जीवन र पारिवारिक स्थिति ६

२.१.४ जागिरका विभिन्न क्रम ७

२.१.५ भ्रमण, सम्मान तथा पुरस्कार ७

२.१.६ लेखनको थालनी र प्रकाशित कृतिहरू ७

२.२ केदार शर्मा ढकालको व्यक्तित्व ८

२.२.१ शारीरिक व्यक्तित्व ८

२.२.२ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू ९

२.२.३ साहित्यिक व्यक्तित्व १०

२.२.३.१ स्रष्टा व्यक्तित्व १०

२.२.३.२ द्रष्टा व्यक्तित्व ११

२.२.४ साहित्येतर व्यक्तित्व ११

२.५ जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्व लेखन बीच अन्तः सम्बन्ध १२

२.६ निष्कर्ष १३

तेस्रो परिच्छेद : केदार शर्मा ढकालको निबन्धात्मक यात्रा र प्रवृत्ति १४-१९
३.१ विषय परिचय १४
३.२ निबन्धयात्रा १४
३.३ चरण विभाजन १४
३.४ केदार शर्मा ढकालका निबन्धगत प्रवृत्तिहरू १६
३.४.१. आत्मपरकता १६
३.४.२ यथार्थता १६
३.४.३ व्यङ्ग्यात्मकता १७
३.४.४ चिन्तनशीलता १७
३.४.५ राष्ट्रवादी भावना १८
३.४.६ समसामयिकता १८
३.५ निष्कर्ष १९

चौथो परिच्छेद : केदार शर्मा ढकालका निबन्धात्मक कृतिहरूको विश्लेषण २०-६५
४.१ विषय परिचय २०
४.२ 'बाँच्न गाह्रो भो' निबन्ध सङ्ग्रहका निबन्धहरूको विश्लेषण २०
४.२.१ कृति परिचय २०
४.२.२ विषयवस्तु २१
४.२.३. उद्देश्य २९
४.२.४ भाषाशैली ३१
४.३ जीवन सङ्घर्षको चक्कर ठक्कर निबन्ध सङ्ग्रहका निबन्धहरूको विश्लेषण ३३
४.३.१ कृति परिचय ३३
४.३.२ विषयवस्तु ३४
४.३.३ उद्देश्य ४८
४.३.४ भाषाशैली ५१
४.४ केही रचना केही सम्झना निबन्ध सङ्ग्रहका निबन्धहरूको विश्लेषण ५२
४.४.१ कृतिको परिचय ५२
४.४.२ विषयवस्तु ५३
४.४.३ उद्देश्य ६२
४.४.४ भाषाशैली ६३
४.५. निष्कर्ष ६५
पाँचौ परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष ६६-७०
सन्दर्भसामग्रीसूची

सम्दर्भसामग्रीसूची

क. पुस्तकाकार ग्रन्थ

अधिकारी हेमाङ्गराज तथा बद्रीविशाल भट्टराई (सम्पा.) २०६७, **प्रयोगात्मक नेपाल शब्दकोश**, चौ.सं. काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि.,

ढकाल, शर्मा केदार,२०४७, **बाँच्न गाह्रो भो**, स्याङ्जा : ढकाल बन्धु प्रगति प्रकाशन,

-------, २०५८, **जीवन सङ्घर्षको चक्कर ठक्कर**, स्याङ्जा : ढकाल बन्धु प्रगति प्रकाशन ।

-------, २०६६, **केही रचना केही सम्झना,** स्याङ्जा : मनकुमारी केदार शर्मा ढकाल प्रतिभा पुरस्कार प्रतिस्ठान प्रकाशन, ।

प्रधान, भिक्टर,२०४४ **नेपाली जीवनी र आत्मपरकथाको सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक विवेचना**, काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

भट्टराई, घटराज, २०५६, **नेपाली लेखक कोश**, काठमाडौं : लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा प्रतिष्ठान ।

लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, २०६२, **कविताको संरचनात्मक** विश्लेषण, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार प्रकाशन ।

शर्मा, गोपीकृष्ण, २०६७, नेपाली निबन्ध परिचय, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार प्रकाशन ।

शर्मा, प्रा. मोहनराज, लुइटेल, डा. खगेन्द्रप्रसाद, २०६२, शोध विधि, ललितपुर : साझा प्रकाशन

गैरे, सरस्वती, 'एस.पी. आसाको जीवनी व्यक्तित्व र कृत्तित्वको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, कीर्तिपुर, नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि., २०६६ ।

ढुङ्गेल, भिष्मराज, 'रजस्थल' पत्रिकामा प्रकाशित निबन्धहरुरूको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, पोखरा, नेपाली शिक्षण विभाग, २०६५ ।

तिमित्सिना, शिवप्रसाद, 'केदार शर्मा ढकालको जीवनी व्यक्तित्व र कृत्तित्वको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, पोखरा, नेपाली शिक्षण विभाग, २०५५ ।

रानाभाट, पदमबहादुर, 'स्याङ्जाका निबन्धकारहरुका निबन्ध कृतिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र,कीर्तिपुर, नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि., २०६४ ।

अर्याल, अनन्तराज, लुईटेल प्रेमराज, २०६३, 'सगुन' साहितियक पत्रिका, स्याङ्जा विशेषाङ्क, वर्ष-४, पूर्णाङ्क-१०

ख. स्रोत व्यक्तिहरू

उप.प्रा. रजनी ढकाल (केदार शर्मा ढकालकी कान्छी बुहारी)

मनकुमारी ढकाल (केदार शर्मा ढकालकी श्रीमती)

रामचन्द्र गौतम (केदार शर्मा ढकालका फुपूको छोरा)